

Inž. Franjo Kamenečki
Agrarni institut Zagreb

JUGOSLAVENSKI IZVOZ STOLNOG GROŽĐA U SVJETLU TENDENCIJA U SVJETSKOM I EVROPSKOM IZVOZU — UVOZU

Stolno grožđe predstavlja sve značajniji vinogradarski proizvod u međunarodnoj razmjeni, što znači da raste i njegovo značenje u vinogradarskoj proizvodnji. Porast izvoza istovremeno znači i porast proizvodnje stolnog grožđa, a porast uvoza odražava promjene u veličini potražnje, odnosno u volumenu vajnskog tržišta.

Zato tendencije u izvozu-uvozu ne odražavaju samo kvantitativne odnose i promjene, već ukazuju i na efikasnost vinogradarske politike pojedinih zemalja u cilju prilagođavanja promjena tržišta. U tom smislu ispitivanje tendencija u izvozu-uvozu stolnog grožđa je dvojako značajno:

- a) sa stanovišta kvantitativnih odnosa i promjena u veličini tržišta,
- b) sa stanovišta proizvodne orijentacije vinogradarstva i efikasnosti vinogradarske politike pojedinih zemalja izvoznica.

Tim aspektima prilagodit ćemo i našu analizu. Radi bolje preglednosti posebno ćemo analizirati tendencije u svjetskom, a posebno u evropskom izvozu-uvozu stolnog grožđa.

A) TENDENCIJA U SVJETSKOM IZVOZU-UVOZU STOLNOG GROŽĐA

1) Tendencija u svjetskom izvozu

Iskazan u petogodišnjim prosjecima, izvoz stolnog grožđa, u svijetu i po kontinentima prezentira tabela 1.

Od 1934/38. godine izvoz stolnog grožđa u svijetu općenito se povećava, ali opsolutno i relativno različito po kontinentima. Takva tendencija naročito je ispoljena od 1951/55. godine, a rezultat je jačanja međunarodne podjele rada i diverzificiranog razvoja vinogradarstva.

Diferencirani porast izvoza stolnog grožđa vidljiv je iz razlika u visini izvoza i učešća pojedinih kontinenata u ukupnom porastu po razdobljima.

Između 1951/55. i 1956/60. godine svjetski izvoz stolnog grožđa porastao je za 207.500 tona. Od toga je na Evropu otpadalo 165.100 tona ili 79%, a na Sjevernu Ameriku 24.800 tona ili okruglo 12%.

Između 1956/60. i 1961/65. godine svjetski izvoz porastao je u prosjeku za 264.800 tona. U njemu je na porast evropskog izvoza otpadalo 234.500 tona ili čak 87%.

Poslijeratni porast svjetskog izvoza stolnog grožđa u prvom je redu, dakle, rezultat porasta evropskog izvoza.

Dominantno mjesto u svjetskom izvozu stolnog grožđa ima Evropa, koja je 1961/65. godine zauzimala 77,6%. Značajnija je još Sjeverna Amerika (13%), dok su ostali kontinenti malo značajni (Afrika, Azija) dok beznačajni (Oceanija, Južna Amerika).

Tabela 1 — Izvoz stolnog grožđa u svijetu i po kontinentima 1934/38. do 1961/65.

(u 000 tona)

Kontinent ¹⁾	1934/38.	1951/55.	1956/60.	1961/65.
Evropa	164	187,2	352,3	586,8
Sjev. Amerika	24,3	57,2	82,0	98,4
Juž. Amerika	9	8,4	10,1	13,6
Azija	5	8,4	18,7	25,9
Afrika	19	21,6	27,1	30,2
Oceanija	1,3	1,2	1,3	1,4
Ukupno	222,6	284,0	491,5	756,3
Indeksi (1934/38 = 100)				
Evropa	100,0	114,1	214,8	357,8
Sjev. Amerika	100,0	235,4	337,4	404,9
Juž. Amerika	100,0	93,3	112,2	151,1
Azija	100,0	168,0	374,0	518,0
Afrika	100,0	113,7	142,6	158,9
Oceanija	100,0	92,3	100,0	107,7
Ukupno	100,0	127,6	220,8	339,7
Struktura — % (ukupno = 100%)				
Evropa	73,7	65,9	71,7	77,6
Sjev. Amerika	10,9	20,1	16,7	13,0
Juž. Amerika	4,0	3,0	2,0	1,8
Azija	2,2	3,0	3,8	3,4
Afrika	8,5	7,6	5,5	4,0
Oceanija	0,6	0,4	0,3	0,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0

2. Tendencije u svjetskom uvozu

Usporedo s izvozom povećava se i svjetski uvoz stolnog grožđa, pri čemu se također ispoljavaju različite tendencije po kontinentima.

U odnosu na 1934/38. godinu porast uvoza stolnog grožđa u poslijeratnom razdoblju bilježe Evropa, Sjev. Amerika i Azija. Neznatan porast od 1956/60. ima i Oceanija. U Juž. Americi i Africi došlo je do pada uvoza, što znači da se rastuća potrošnja tog proizvoda sve više podmiruje iz vlastitih izvora.

¹⁾ Bez SSSR-a, koji ne izvozi stolno grožđe

Izvor: FAO Yearbook of Food and Agricultural Statistics Part 2 (Trade), Vol. VII—XI
Trade Yearbook, Vol. 13—20.

Od 1954. godine naglo raste uvoz stolnog grožđa u SSSR-u.

Najveći apsolutni porast uvoza imala je Evropa, SSSR i Sjeverna Amerika, a relativni Azija, Sjeverna Amerika i Evropa.

Nagli porast svjetskog uvoza stolnog grožđa uslijedio je 1956/60. godine, kad je u odnosu na 1951/55. iznosio 236.500 tona ili 194%. U tome je na porast evropskog uvoza otpadalo 179.700 tona ili 76%.

Tabela 2 — Uvoz stolnog grožđa u svijetu i po kontinentima 1934/38. do 1961/65.

(000 tona)

Kontinent	1934/38.	1951/55.	1956/60.	1961/65.
Evropa	158	169,0	348,7	516,9
SSSR	—	—	29,9	89,1
Sjeverna Amerika	18	55,6	76,3	105,6
Južna Amerika	8	11,6	6,4	7,8
Azija	4	11,8	23,1	24,6
Afrika	8	2,8	2,6	2,7
Oceanija	—	—	0,1	0,3
Ukupno ¹⁾	196	250,8	487,3	748,9

Indeksi (1934/38. = 100)				
Evropa	100,0	106,9	220,7	327,1
SSSR	—	—	—	—
Sjeverna Amerika	100,0	308,6	423,5	586,1
Južna Amerika	100,0	145,0	80,0	97,5
Azija	100,0	295,0	577,5	615,0
Afrika	100,0	35,0	32,5	33,7
Oceanija	—	—	—	—
Ukupno	100,0	(127,9)	(248,6)	(382,1)

Struktura % (ukupno = 100)				
Evropa	80,6	67,4	71,5	69,0
SSSR	—	—	6,1	11,9
Sjeverna Amerika	9,2	22,2	15,6	14,1
Južna Amerika	4,1	4,6	1,3	1,1
Azija	2,0	4,7	4,7	3,3
Afrika	4,1	1,1	0,5	0,4
Oceanija	—	—	0,0	0,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Razlika u podacima između izvoza i uvoza proizlazi iz različite obuhvatnosti i djelomičnog reeksporta.

Izvori: Kao u tabeli 1.

U odnosu na 1956/60. porast svjetskog uvoza 1961/65. godine iznosio je 261.600 tona, od čega je na Evropu otpadalo 168.200 tona ili 64%, a na SSSR 59.200 tona ili okruglo 23%.

Glavni činilac porasta svjetskog uvoza stolnog grožđa bio je porast uvoza u Evropi i SSSR-u.

Dominantno mjesto u svjetskom uvozu stolnog grožđa ima Evropa, koja je 1961/65. godine zauzimala 69%.

Kako u svjetskom izvozu tako i u uvozu stolnog grožđa, dominira Evropa. Ona je, dakle, glavno svjetsko tržište stolnog grožđa.

Usporedi li se uvoz s izvozom, dobivaju se slijedeći odnosi kontinenta na svjetskom tržištu u 1961/65. godini: evropski izvoz stolnog grožđa veći je od uvoza za 62.200 tona, tako da Evropa predstavlja neto izvoznika, SSSR je isključivo uvoznik, Sjeverna Amerika predstavlja malenog neto uvoznika (7.200 tona), Južna Amerika je neto izvoznik (5.800 tona), Azija je neznatan neto izvoznik (1.300 tona) i praktički je samodovoljna, dok je Afrika značajan (27.500 tona) neto izvoznik. Na strani izvoza i uvoza Oceanija je beznačajna.

Uvaži li se činjenica da glavninu uvoza SSSR-a čini izvoz iz Bugarske (koji je obuhvaćen u izvozu Evrope) općenito se dolazi do zaključka da je neto izvoz, odnosno neto uvoz, veoma malen po kontinentima. To znači da se međunarodna trgovina stolnim grožđem odvija uglavnom unutar kontinenta, tj. da je ograničena svojstvima tog proizvoda (sposobnost za čuvanje i transport). To vrijedi utoliko više što se i neznatan uvoz stolnog grožđa u Evropi i Sjevernoj Americi iz Južne Amerike i Afrike odvija na račun različitog roka prispjeća. (Berba grožđa na južnoj polukugli odvija se između II i IV mjeseca).

B) TENDENCIJA U EVROPSKOM IZVOZU-UVOZU STOLNOG GROŽĐA

Prethodna je analiza pokazala da je Evropa glavno svjetsko tržište stolnog grožđa, da je porast njenog izvoza-uvoza najvećim dijelom uzrokovao porast svjetskog izvoza-uvoza i da je uglavnom samodovoljna, ako se eliminiira izvoz-uvoz između Bugarske i SSSR-a. To znači da se glavnina svjetske trgovine stolnog grožđa odvija između evropskih zemalja. Zato ćemo i analizu izvršiti po glavnim zemljama.

1) Tendencije u izvozu stolnog grožđa u glavnim evropskim zemljama

a) Od 1926/30. do 1961/65. godine

Da bismo dobili potpuniji pregled i da bi čitaocima ujedno pružili — kod nas općenito manjkave i nesređene — podatke o dugoročnim tendencijama izvoza stolnog grožđa iz glavnih evropskih zemalja, tako bi ih mogli pratiti u nužnoj historijskoj retrospektivi, sastavili smo odgovarajuće serije i na bazi njih petogodišnje prosjeke o izvozu od 1926/30. do 1961/65. godine. Tako se dobiva i čvršća osnovica za usporedbu s jugoslavenskim izvozom.

Izvoz stolnog grožđa iz glavnih evropskih zemalja različit je po količini, a različito se i kreće, ako se promatra u petogodišnjim prosjecima (tabela 3).

Tabela 3. — Izvoz stolnog grožđa iz glavnih evropskih zemalja 1926/30 — 1961/65. godine

(000 tona)					
Zemlje	1926/30.	1934/38.	1951/55.	1956/60.	1961/65.
Bugarska	1,31	33,9	(35,2)	72,3	171,2
Francuska	32,98	8,1	33,2	23,5	34,0
Grčka	6,34	9,3	9,5	14,8	20,3
Italija	28,79	26,0	52,4	133,8	189,4
Jugoslavija	1,85	4,1	7,1	9,6	12,6
Španjolska	41,71	(52,7) ¹⁾	36,4	55,8	84,2
Evropa	122,7	164,0	187,2	352,3	586,8
Indeksi (1934/38 = 100)					
Bugarska	3,8	100,0	(103,8)	213,2	505,0
Francuska	407,1	100,0	409,8	290,1	419,7
Grčka	68,1	100,0	102,1	159,1	218,2
Italija	110,7	100,0	201,5	514,6	728,4
Jugoslavija	45,1	100,0	173,1	234,1	307,3
Španjolska	(79,1)	(100,0)	(69,0)	(105,8)	(159,7)
Evropa	74,8	100,0	114,1	214,8	357,8
Struktura % (Evropa = 100)					
Bugarska	1,1	20,7	(18,8)	20,5	29,1
Francuska	26,9	4,9	6,7	17,7	5,8
Grčka	5,2	5,7	5,1	4,2	3,4
Italija	23,5	15,8	28,0	37,9	32,2
Jugoslavija	1,5	2,5	3,8	2,7	2,1
Španjolska	33,9	(32,1)	19,4	15,8	14,3
Evropa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Godine 1926/30. prosječni evropski izvoz stolnog grožđa iznosio je 122.700 tona. Glavni izvoznici su bili: Španjolska Francuska i Italija. Izvoz iz Jugoslavije tada je iznosio svega 1.850 tona ili 1,5%, ali je i tako malen bio veći od bugarskog izvoza (1.310 tona).

¹⁾ 1934/35.

Izvori: 1926/30. Rad I zemaljske konferencije o grožđu održane 25. i 26. Septembra 1932. god. u Smederevu, Beograd, 1933. str. 29—30. i Bulletin de l. O. I V., Vol. 36—389, p. 783—793.

1934/38. i dalje kao na tabeli 1.

U 1934/38. godini evropski izvoz povećan je za 41.300 tona, ali je tada došlo do velikih promjena između zemalja.

Bugarska, koja je stolno grožđe počela izvoziti 1926. godine (simboličnih 155,5 tona) je neprestano i brzo povećavala izvoz, tako da je on 1934/38. dostigao već 33.900 tona, tj. bio 26 puta veći od izvoza u 1926/30. godini, i predstavljao drugi po redu najveći izvoz u Evropi (iza Španjolske). Izvoz iz Francuske tada je naglo smanjen, tako da je bio manji čak od neznatno povećanog izvoza Grčke, a smanjen je i izvoz iz Italije, iako u maloj mjeri.

Španjolska je povećala izvoz do 1935. (131/35. iznosio je 48.482 tone, a 1934/35. dosegao je 52.785 tona), ali je on prestao u 1936. godini (građanski rat). Budući da je Bugarska i dalje povećavala izvoz (pretežno u Njemačku) i da je on 1938/39. godine dosegao 54.071 tonu, ona je tada izbila na prvo mjesto u evropskom i svjetskom izvozu stolnog grožđa. Tako je Bugarska, s posljednjeg mjesta u Evropi 1926/30. izbila na drugo mjesto 1934/38. godine, da bi uoči II svjetskog rata postala najveći izvoznik stolnog grožđa.

Izvoz iz Grčke 1934/38. povećan je za 2.960 tona, a porast u Jugoslaviji, iako relativno velik (121,4%), bio je malen po količini (2.250 tona), jer je iznosio svega 1/14 porasta u susjednoj Bugarskoj.

Na bazi 1934/38. evropski izvoz stolnog grožđa 1951/55. godine povećan je za 23.200 tona ili za 14,1%. Najveći apsolutni porast tada su imale Italija i Francuska, ali se kao velik izvoznik ponovo pojavila i Španjolska. Porast izvoza iz Bugarske, Grčke i Jugoslavije po količini je bio beznačajan, iako je jugoslavenski izvoz relativno znatno povećan (73,1%). Na prvo mjesto tada je izbila Italija, na drugo Španjolska, treće Bugarska i četvrto Francuska.

Godine 1956/60. došlo je do naglog porasta evropskog izvoza stolnog grožđa. On je prvenstveno proizašao iz brzog i velikog porasta izvoza u Italiji, Bugarskoj i Španjolskoj.

Izvoz iz Italije u odnosu na 1934/38. godinu povećan je za 107.800 tona ili za 414,6%, tako da je Italija tada povećala apsolutnu razliku prema drugima i učvrstila se na prvom mjestu. S porastom izvoza od 34.800 ton Bugarska je zauzela drugo mjesto, dok je španjolska spala na treće, a Francuska ostala na četvrtom mjestu.

U Francuskoj je 1956/60. godine došlo do kratkotrajnog pada izvoza stolnog grožđa, zbog velikih poremećaja u proizvodnji između 1956. i 1958. godine, ali se već od 1959. francuski izvoz ponovno povećava.

U 1956/60. godini povećan je izvoz stolnog grožđa u Grčkoj i Jugoslaviji (za po 5.500 tona), tj. neznatno po količini, iako relativno znatno.

Porast evropskog izvoza stolnog grožđa nastavio se još brže 1961/65. kad je u odnosu na 1934/38. godinu povećan za 399.600 tona ili za 257,8%. U odnosu na 1956/60. porast je iznosio 234.500 tona ili okruglo 67%. Najveći apsolutni porast izvoza tada je ostvarila Bugarska (98.900 tona), Italija (55.600 tona) i Španjolska (28.400 tona). Izvoz su također povećale Francuska, Grčka i Jugoslavija, ali je porast u Jugoslaviji bio najmanji (3.000 tona). Redoslijed zemalja 1961/65. godine ostao je nepromijenjen, s time da se Bugarska u prosjeku naglo približila Italiji, a u 1965. godini ju je i pretekla i ponovno izbila na prvo mjesto.

Između 1934/38. i 1961/65. godine najveći apsolutni i relativni porast izvoza stolnog grožđa imale su: Italija (163.400 tona), Bugarska (137.300 tona) i Španjolska (na bazi 1931/35. god. 35.700 tona). Relativno velik, ali apsolutno malen porast, imale su Jugoslavija, Grčka i Francuska.

Zbog različite veličine baze, relativni porast ne održava stvarne razlike u porastu izvoza stolnog grožđa po zemljama. Zato se bolji pregled dobiva analizom apsolutnog porasta evropskog izvoza i izvoza po zemljama, kao i uspoređivanjem porasta između zemalja.

Nagli porast evropskog izvoza stolnog grožđa posljedica je velike potražnje (uvoza) u zemljama srednje i sjeverne Evrope, ali je ujedno odraz povećane proizvodnje u zemljama izvoznicama. U tom smislu porast izvoza stolnog grožđa odražava nastojanja i rezultate vinogradarske politike pojedinih zemalja u pravcu povećanja površine pod stolnim sortama i usmjeravanja vinogradarske proizvodnje i investicija po namjenama grožđa, radi podmirivanja zahtjeva tržišta i uklapanja vinogradarstva u međunarodnu podjelu rada. Zato je porast izvoza stolnog grožđa ujedno pokazatelj efikasnosti vinogradarske politike pojedinih zemalja u odnosu na promjene tržišta. To posebno vrijedi za učešće pojedinih zemalja u porastu izvoza stolnog grožđa po razdobljima. Porast evropskog izvoza pri tome predstavlja potencijalnu mogućnost (šansu) za izvoz iz svake zemlje.

Od 1934/38. do 1961/65. godine evropski izvoz stolnog grožđa porastao je za 399.600 tona ili za 257,8%. Ako se u odnosu na taj porast promatra porast po zemljama, dolazi se do slijedećeg rezultata. Italija je povećala izvoz za 163.400 tona ili 7,3 puta, tako da je porast njezina izvoza zauzimao 40,8% porasta ukupnog evropskog izvoza.

Izvoznju konjunkturu stolnog grožđa u najvećoj je mjeri, dakle, iskoristila Italija. Bugarska je povećala izvoz za 137.300 tona, što je jednako 34,3% evropskog porasta, Španjolska za oko 36.000 tona, što je jednako 9% evropskog porasta, Francuska za 25.900 tona ili 6%, Grčka za 11.000 tona ili 2,7%, a najmanje Jugoslavija, gdje porast iznosi svega 8.500 tona ili 2,1% ukupnog evropskog porasta.

Iako relativno velik u odnosu na 1934/38. porast jugoslavenskog izvoza stolnog grožđa do 1961/65. godine bio je veoma malen i najmanji u odnosu na porast izvoza u Evropi i drugim zemljama.

Jugoslavija, dakle, nije iskoristila izvoznju konjunkturu stolnog grožđa na evropskom tržištu, što otkriva da njezina vinogradarska politika nije bila adekvatna razvoju tržišta. To je naročito vidljivo iz odnosa između porasta jugoslavenskog izvoza i izvoza drugih zemalja, kao i iz činjenice da su izvoz stolnog grožđa u velikoj mjeri povećale susjedne Bugarska i Italija, s približno jednakim prirodnim uvjetima kakve ima SR Makedonija.

Između 1934/38. i 1961/65. godine na bazi porasta jugoslavenskog izvoza, porast u drugim zemljama bio je veći: Italija 19,2 puta, Bugarska 16,1 puta, Španjolska 4,7 puta, Francuska 3 puta i Grčka 1,3 puta.

Takvi nerazmjeri u porastu izvoza dokazuju da je na evropskom tržištu stolnog grožđa bilo dovoljno mjesta i za Jugoslaviju, a da izvanrednu šansu koja joj se u tom pogledu pružila nakon II svjetskog rata, ona nije iskoristila. To je ujedno dokaz da razvoj njenog vinogradarstva nije bio usklađen sa zahtjevima i mogućnostima tržišta.

Drugim riječima, neznatan apsolutni porast jugoslavenskog izvoza stolnog grožđa ne znači da on objektivno nije mogao biti veći, tj. »... ne leži u slaboj potražnji stolnog grožđa na svjetskom tržištu, već prvenstveno u činjenici da takvog grožđa mi do sada nismo imali«.*)

Nismo ga imali zato što se adekvatno nije razvijalo vinogradarstvo.

S učešćem između 1,5 i 3,8% jugoslavenski izvoz predstavlja marginalni dio evropskog izvoza stolnog grožđa, tako da je i uloga Jugoslavije na evropskom tržištu beznačajna.

Izvoz stolnog grožđa u Jugoslaviji malen je apsolutno i relativno, a zaoštavanje njezina izvoza i s tim u vezi neadekvatna vinogradarska politika, naročito se ispoljavaju od 1951. godine.

b) Od 1951. do 1965. godine

Tendencije kretanja izvoza stolnog grožđa po zemljama još reljefnije od petogodišnjih prosjeka odražavaju statističke vremenske serije i na bazi njih izračunate jednadžbe trendova i stope rasta. Za glavne evropske zemlje njih sadrži tabela 4.

Tabela 4 — Izvoz stolnog grožđa iz glavnih evropskih zemalja 1951—1965. (000 tona)

Godina	Bugarska	Francuska	Grčka	Italija	Jugoslavija	Španjolska	Evropa
1951.	(7,0) ¹⁾	26,8	6,9	41,1	9,4	24,2	125
1952.	44,9 ²⁾	29,4	4,2	36,5	8,1	30,4	162
1953.	50,0 ²⁾	29,5	9,4	38,1	7,3	35,9	180
1954.	43,5	41,0	16,7	60,8	4,9	47,9	232
1955.	30,8	39,5	10,6	85,3	6,2	43,5	237
1956.	52,7	23,7	15,2	128,8	6,0	63,0	318
1957.	46,3	9,9	19,9	96,6	10,9	50,3	265
1958.	96,4	9,8	13,6	170,7	10,7	46,2	369
1959.	89,2	30,5	18,1	120,6	11,4	56,9	379,1
1960.	77,0	43,6	7,3	152,6	9,1	62,3	403,7
1961.	116,3	14,9	23,2	169,9	6,0	91,8	475,8
1962.	170,4	63,6	23,9	185,5	12,4	52,7	595,8
1963.	202,4	21,5	12,6	162,1	12,3	71,4	564,1
1964.	107,5	28,8	14,4	213,8	16,7	102,0	557,5
1965.	259,5	41,2	27,2	215,9	15,4	102,9	741,2

1) Procjena FAO-a, 2) Bulletin de l' O. I/V., Vol. 31, No 328, p. 114. Za iste godine procjena FAO-a iznosi 8, odnosno 10.000 tona.

U tom smislu korigirani su podaci FAO-a.

Izvor: FAO: Yearbook of Food and Agricultural Statistics, Part 2 Trade Yearbook, Vol. 13—20 (Trade), Vol. VII—X.

*) Savezna privredna komora — Savjet za poljoprivredu i prehrambenu industriju Beograd: Materijal za perspektivni plan razvoja vinogradarstva i vinarstva 1964—1970. godine, Beograd, decembar 1963. godine, str. 21.

Od 1951. godine izvoz stolnog grožđa u evropskim zemljama općenito se povećava, s izuzetkom u pojedinim godinama, kad je smanjen zbog pada proizvodnje. To se naročito opaža na izvozu Francuske (1957. i 1958. god.) i Italije (1957. i 1959).

Do 1960. godine najbrže je rastao izvoz u Italiji, da bi se već u 1961. naglo povećao u Bugarskoj, a zatim još brže rastao, da bi u 1965. godini premašio talijanski izvoz. Izvoz iz Španjolske pokazuje stalnu tendenciju porasta, jednako kao i izvoz iz Grčke, dok se u jugoslavenskom izvozu primjećuju znatna kolebanja.

Od 1951. do 1954. godine on se smanjivao, zatim se do 1959. povećavao, da bi do 1961. ponovno opadao, a do 1965. rastao.

Pored toga što je malen, jugoslavenski izvoz stolnog grožđa je i nestabilan.

Smjer i tempo kretanja izvoza stolnog grožđa iz glavnih evropskih zemalja pokazuju jednadžbe trendova i stope rasta. Od 1951. do 1965. godine one glase:

	Jednadžba trenda	Stopa rasta %
Evropa	$Y_c = 98,882 + 39,514 X$	14,42
Bugarska	$Y_c = -1,090 + 13,431 X$	22,23
Francuska	$Y_c = 26,897 + 0,479 X$	1,60
Grčka	$Y_c = 8,174 + 0,958 X$	7,18
Italija	$Y_c = 31,931 + 13,327 X$	14,72
Jugoslavija	$Y_c = 5,926 + 0,552 X$	4,97
Španjolska	$Y_c = 25,580 + 4,740 X$	9,57

Ishodište = 1951. godina

Jedinica Y — a = 1.000 tona

Jedinica X — a = 1 godina

Evropski izvoz stolnog grožđa u promatranom razdoblju prosječno se povećavao za 39.514 tona ili po stopi od 14,42% godišnje, tj. samo godišnji porast bio je 3,1 puta veći od ukupnog izvoza Jugoslavije još 1961/65. godine. Izvoz iz Bugarske povećavao se za 13.431 tonu ili po stopi od 22,23%, dok je talijanski izvoz rastao za 13.327 tona, odnosno po stopi od 14,72% godišnje. Tako je samo prosječni godišnji porast izvoza iz ovih susjednih zemalja bio veći od ukupnog izvoza Jugoslavije u 1961/65. godini.

Visoku stopu rasta imao je i izvoz u Španjolskoj (9,57%) i Grčkoj (7,18%), a najsporije se povećavao izvoz u Francuskoj (svega 1,6%).

S izuzetkom Francuske (koja ionako nije jače orijentirana na stolno grožđe, već na kvalitetna i visokokvalitetna vina), najnižu stopu rasta izvoza stolnog grožđa imala je Jugoslavija (4,97%).

Evropski je izvoz rastao 2,9, bugarski čak 4,4, talijanski 3, španjolski 1,9 i grčki 1,4 puta relativno brže od jugoslavenskog izvoza.

Doda li se tome i veoma niska početna osnovica (parametar »a« u jednadžbi trenda), postaje očigledno da Jugoslavija, kraj najmanjeg izvoza, ima i veoma nisku, praktički najnižu, stopu njegova rasta, što je jasan dokaz o neusklađenosti njene vinogradarske politike s razvojem tržišta.

Jugoslavenski izvoz stolnog grožđa od 1951. do 1965. godine daleko je zaostajao apsolutno i relativno za evropskim izvozom i izvozom iz glavnih evropskih zemalja.

2) Tendencija u uvozu stolnog grožđa u glavnim evropskim zemljama i SSSR-u.

U uvozu stolnog grožđa u evropskim zemljama općenito se ispoljava tendencija porasta, iako u pojedinim godinama dolazi do znatnih odstupanja (tabela 5). To posebno vrijedi za zemlje srednje i sjeverne Evrope. U članicama grupacije SEV do 1954. odnosno 1958. godine nije bilo uvoza, ili je on bio malen. Međutim, od tada on se brzo povećava, a podmiruje se izvozom iz vinogradarskih zemalja unutar iste grupacije (Bugarska, Mađarska, Rumunjska). To naročito vrijedi za SSSR, ČSSR i Poljsku.

Najveći uvoz i njegov apsolutni porast u promatranom razdoblju imala je SR Njemačka. Ona je ujedno i najveći svjetski uvoznik stolnog grožđa. Druga je V. Britanija, a treća ČSSR. S uvozom od 135.600 tona u 1965. godini, SSSR je postao drugi najveći svjetski uvoznik stolnog grožđa.

Karakteristično je da uvoz stolnog grožđa raste i u skandinavskim zemljama (Švedska), što znači da je porast uvoza tog proizvoda u Evropi postao opća pojava. Izuzetak je Francuska, čiji je uvoz ionako neznatan.

Stvarne tendencije, kao i relativne odnose u porastu uvoza stolnog grožđa u Evropi i glavnim zemljama, pokazuju jednadžbe trendova i stope rasta. Od 1951. do 1965. godine one glase:

	Jednadžbe trenda	Stopa rasta %
Evropa	$Y_c = 108,032 + 33,885 X$	12,79
Austrija	$Y_c = 4,083 + 1,830 X$	15,23
Francuska	$Y_c = 9,618 - 0,194 X$	- 2,40
SR Njemačka	$Y_c = 61,463 + 14,010 X$	10,78
Švedska	$Y_c = 6,253 + 1,320 X$	10,32
Švicarska	$Y_c = 13,435 + 1,355 X$	6,49
V. Britanija	$Y_c = 30,911 + 2,168 X$	5,00

Ishodište = 1951. godina

Jedinica Y — a = 1.000 tona

Jedinica X — a = 1 godina

Tabela 5 — Uvoz stolnog grožđa u glavnim evropskim zemljama i SSSR-u
1951 — 1965. godine

(000 tona)

Zemlja	1951.	1952.	1953.	1954.	1955.	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.	1962.	1963.	1964.	1965.
Austrija	6,4	6,6	6,6	7,9	9,9	15,6	11,8	17,1	18,1	20,5	23,1	28,2	26,2	25,9	29,5
ČSSR	—	—	—	9,8 ¹⁾	9,9 ¹⁾	17,3	22,3	28,4	22,1	25,0	18,7	42,9	40,9	23,2	55,2
DR Njem. ¹⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	29,4	18,0	20,2	33,5	37,8	34,3	42,0
Francuska	8,8	7,0	11,2	8,5	6,0	10,4	8,9	15,8	4,2	6,2	5,5	6,4	9,1	5,9
Poljska	—	—	—	—	—	—	—	—	15,3	11,8	13,1	34,9	25,3	20,1	39,6
SR Njemačka	58,3	65,3	77,0	102,7	102,7	152,3	132,6	189,2	173,5	179,1	218,0	240,2	191,6	234,1	258,4
Švedska	5,5	7,8	10,5	11,4	12,4	13,1	11,1	16,9	14,5	15,6	20,1	23,3	20,1	23,0	27,1
Švicarska	17,9	13,8	12,3	17,5	17,7	24,3	21,3	23,3	20,4	26,0	26,2	28,0	27,5	31,8	35,8
V. Britan.	41,4	19,7	31,7	40,8	40,2	49,3	38,4	48,8	45,3	50,5	52,7	59,2	50,0	59,8	63,5
Evropa	140	125	155	201	224	324	287	401	367	370	426	544	472	516	627
SSSR	—	—	—	10,6¹⁾	6,5	13,8	19,9	38,2	34,2	43,4	64,4	79,9	107,9	50,8	135,6

1) Procjene FAO-a

Za ČSSR i SSSR od 1954. do 1956. godine one glase:

ČSSR	$Y_c = 9,985 + 2,890 X$	14,13
SSSR	$Y_c = -4,445 + 10,087 X$	(32,10)

Islodište = 1954. godina

Jedinica Y — a i X — a kao gore

Prosječni porast evropskog uvoza stolnog grožđa bez SSSR-a od 1951. do 1965. godine iznosio je 33.885 tona, tako da je stopa njegova rasta iznosila 12,79% godišnje. Samo prosječni godišnji porast evropskog uvoza u nizu od 15 godina bio je 2,65 puta veći od prosječnog ukupnog jugoslavenskog izvoza još u 1961/65. godini, a prosječna stopa rasta ukupnog evropskog uvoza bila je 2,5 puta veća od stope rasta jugoslavenskog izvoza!

Od zapadnoevropskih zemalja najveću stopu rasta uvoza imala je sušjedna Austrija (15,23%), zatim SR Njemačka (10,78%) i Švedska (10,32%). Čak u zemljama gdje je bila relativno niska (V. Britanija i Švicarska), stopa rasta uvoza sama po sebi bila je visoka (5% i 6,49%).

Od 1954. godine brzi porast uvoza stolnog grožđa imali su SSSR i Čehoslovačka, a od 1959. naglo ga povećavaju DR Njemačka i Poljska. Pri tome je SSSR imao najveću (32,10%), a Čehoslovačka veoma visoku stopu njegova rasta (14,13%), dok je uvoz svake od navedenih članica SEV-a višestruko veći od jugoslavenskog izvoza.

Redoslijed evropskih zemalja u uvozu stolnog grožđa 1961/65. godine bio je (u 000 tona): SR Njemačka (228,5), V. Britanija (57), ČSSR (36,2), DR Njemačka (33,6), Švicarska (29,9), Austrija i Poljska (sa po 26,6) i Švedska (22,7).

S prosječnim uvozom od 89.100 tona SSSR bi zauzimao drugo mjesto.

Usporede li se stope rasta uvoza u glavnim zemljama, sa stopom rasta jugoslavenskog izvoza stolnog grožđa od 1951. do 1965. godine, dobivaju se slijedeći odnosi: uvoz u Austriji rastao je 3 puta, a u SR Njemačkoj i Švedskoj 2,1 puta brže od jugoslavenskog izvoza. Isto vrijedi i za uvoz u članicama SEV-a. Čak i u zemljama s niskom stopom rasta uvoza (V. Britanija, Švicarska), prosječna stopa bila je veća od stope jugoslavenskog izvoza.

Drugim riječima, stopa rasta jugoslavenskog izvoza stolnog grožđa bila je znatno niža ne samo od stope rasta evropskog izvoza i izvoza iz glavnih zemalja, već je daleko zaostajala i za stopom rasta globalnog evropskog uvoza i uvoza u glavnim zemljama.

Odatle i sve veća apsolutna i relativna razlika na štetu Jugoslavije.

Jugoslavenski izvoz 1961/65. godine zauzimao je svega 2,4% evropskog uvoza, a zajedno s uvozom SSSR-a zauzimao je simboličnih 2%.

Jugoslavenski izvoz stolnog grožđa beznačajan je ne samo u odnosu na evropski izvoz, već i u odnosu na uvoz.

C) ZAKLJUČCI

Iz prethodne analize mogu se izvesti slijedeći zaključci:

- 1) Svjetski i evropski izvoz i uvoz stolnog grožđa u poslijeratnom razdoblju naglo se povećava,
- 2) Glavni činilac porasta svjetskog izvoza — uvoza bio je porast evropskog izvoza — uvoza,
- 3) Izvoz — uvoz stolnog grožđa uglavnom se odvija unutar pojedinih kontinenata,
- 4) Evropa predstavlja najvećeg svjetskog izvoznika i uvoznika stolnog grožđa; na nju je 1961/65. godine otpadalo 77,6% svjetskog izvoza i 69% svjetskog uvoza (bez SSSR-a),
- 5) Porast jugoslavenskog izvoza stolnog grožđa već od 1926/30., a naročito od 1951. do 1965. godine, nije bio adekvatan porastu evropskog izvoza i izvoza u glavnim evropskim zemljama,
- 6) S ionako neznatnim volumenom izvoza, Jugoslavija je imala i najnižu stopu njenog rasta, koja je iznosila svega 4,97% godišnje, što je bilo 2,9 puta manje od stope rasta evropskog izvoza i 1,4 — 4,4 puta manje od stope rasta izvoza u glavnim evropskim zemljama.
- 7) Stopa rasta jugoslavenskog izvoza stolnog grožđa bila je 2,5 puta niža od stope rasta evropskog uvoza i do 3 puta manja od stope rasta uvoza u zapadno-evropskim zemljama,
Jugoslavenska stopa rasta izvoza stolnog grožđa bila je niža i od najnižih stopa rasta uvoza u zapadnoevropskim zemljama,
- 8) Sve veća diskrepancija između volumena i stope rasta jugoslavenskog i evropskog izvoza — uvoza, te izvoza-uvoza u glavnim evropskim zemljama, kraj naglog i velikog porasta izvoza-uvoza, otkriva da jugoslavenska vinogradarska politika i proizvodna orijentacija vinogradarstva nije bila usklađena s mogućnostima i s razvojem evropskog tržišta stolnog grožđa, tako da nastalu veliku izvoznu konjunkturu tog proizvoda ona nije iskoristila,
- 9) Uloga Jugoslavije u svjetskom i evropskom izvozu stolnog grožđa je beznačajna, a pored toga i opada. Godine 1961/65. jugoslavenski izvoz stolnog grožđa zauzimao je svega 1,6% svjetskog i 2,1% evropskog izvoza.